

FORMACIJA VJEROUČITELJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

VALENTINA MANDARIĆ

Katolički bogoslovni fakultet
Vlaška 38
10000 Zagreb

Primljeno:
15. 4. 2012.

Prethodno
priopćenje

UDK
371.13 /15:268
(497.5)

Sažetak

Pozivajući se na relevantne pravne akte, autorica dokazuje da je vjeronauk u školi dio odgojno-obrazovnog kurikuluma i kao takav briga je državnih i crkvenih vlasti. U članku se govori o temeljnim uvjetima koje netko mora imati da bi predavao vjeronauk u osnovnoj i srednjoj školi. Inicijalno obrazovanje vjeroučitelja povjereno je teološkim učilištima. Autorica navodi ključne kompetencije koje vjeroučitelji stječu kroz inicijalno obrazovanje i navodi neke inicijative na KBF-u u Zagrebu koje se odnose na inicijalnu formaciju vjeroučitelja. Uz inicijalno obrazovanje važno je praćenje kvalitete vjeronaučne nastave i rada vjeroučitelja te organiziranje kvalitetne trajne formacije. Za trajnu formaciju vjeroučitelja u Republici Hrvatskoj zadužene su država i Crkva. Tako se trajna formacija izvodi u suradnji važnih crkvenih tijela (NKU HBK, katehetski nad/biskupijski uredi) i Agencije za odgoj i obrazovanje. Na kraju članka autorica izlaže rezultate istraživanja u kojima su vjeroučitelji procijenili kvalitetu inicijalnog obrazovanja i trajne formacije.

Ključne riječi: vjeronauk, vjeroučitelj, inicijalno obrazovanje, kompetencije, trajna formacija

UVOD

Religijsko obrazovanje u školi za mnoge europske zemlje stoljetna je baština i tradicija. Iako je ekstremni sekularizam i laicizam u nekim zemljama izbacio vjeronauk iz škole (Francuska), ipak je religijska nastava u Europi gotovo demokratsko pravilo.

No to je vrijedilo za Zapadnu Europu, dok je u Istočnoj i Srednjoj Europi komunistički režim s ateističkom ideologijom izbrisao svaki trag religije i religijskog obrazovanja u javnim školama. Tako je punih četrdeset godina bilo i u Hrvatskoj. Vjeronauk je izbačen iz svih hrvatskih škola

1951/1952. godine.¹ Nakon demokratskih promjena, 1991. godine, u Republici Hrvatskoj stvorila se pravna osnova za uvođenje vjeronauka u škole i njegovo usustavljavanje u odgojno-obrazovni sustav.²

Prošle godine obilježili smo 20. obljetnicu ponovnog uvođenja vjeronauka u jav-

¹ M. SRAKIĆ, *Zabrana školskog vjeronauka u doba komunizma*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2000.

² *Ustav Republike Hrvatske* (1990), *Ugovor između RH i HBK o suradnji na području obrazovanja i kulture* (1996), *Ugovor između Vlade RH i HBK o vjeronauku u javnim školama i javnim predškolskim ustanovama* (1999) te *Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica* (2002).

ne škole. Tom je prigodom KBF organizirao znanstveni simpozij, a ubrzo nakon toga objavljen je i Zbornik.³ Interdisciplinarno pristupajući vjeronauku, simpozij je ukazao na svekoliko bogatstvo i doprinos vjeronauka u odgoju i obrazovanju, ali i na određene aporije s kojima se odgovorni za vjeronauk moraju suočiti.

1. ODGOVORNOST ZA VJERONAUKE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Za kvalitetno izvođenje vjeronaučne nastave, vjeronaučne programe, vjeronaučne udžbenike, inicijalno obrazovanje vjeroučitelja i njihovu trajnu formaciju odgovorna su mjerodavna crkvena i državna tijela. Među crkvenim institucijama, kada je u pitanju odgovornost za vjeronauk, valja istaknuti važna tijela: Vijeće za katehizaciju pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji (HBK), osobito Nacionalni katehetski ured (NKU) HBK, te katehetske urede u pojedinim biskupijama..

U pojedinim (nad)biskupijama odgovornost za vjeronauk ima *katehetski ured/ured za vjeronauk*. Zadaća je katehetskog ureda: koordinacija kod zapošljavanja vjeroučitelja, promicanje kvalitete vjeronaučne nastave, praćenje i vrednovanje rada vjeroučitelja, pružanje pedagoško-didaktičke stručne pomoći, trajno usavršavanje, izdavanje stručne literature⁴ i drugih pomagala, suorganiziranje i promicanje školskog natjecanja iz vjeronauka i dr. Nakon uvođenja vjeronauka u školu sve nad/biskupije su utemeljile katehetske urede koji su zaduženi za organiziranje vjeronaučne nastave. U Republici Hrvatskoj ima 14 katehetskih ureda. Zagrebačka nadbiskupija je 2006. utemeljila Ured za vjeronauk, koji vodi brigu samo o vjeronauku u školi.

2. SURADNJA DRŽAVNIH I CRKVENIH TIJELA U ORGANIZIRANJU VJERONAUČNE NASTAVE

Trenutno je u Republici Hrvatskoj zaposleno 2557 vjeroučiteljica i vjeroučitelja u javnim i privatnim osnovnim i srednjim školama. U konkretnom ostvarivanju vjeronaučne nastave zajednički djeluju mjerodavna crkvena tijela te državne ustanove i tijela, svako u okviru vlastitih ovlasti. *Ugovor* razlikuje područja odgovornosti Crkve i škole:

- a) U pitanjima sadržaja vjeronauka vjeroučitelj treba poštivati crkvene zakone i odredbe.
- b) Za ostale dimenzije (vjero)učiteljskog rada mjerodavno je zakonodavstvo Republike Hrvatske i ustanova u kojoj je vjeroučitelj zaposlen.
- c) Kvaliteta vjeronaučne nastave i rada vjeroučitelja prati se u bliskoj suradnji Agencije za odgoj i obrazovanje i nadležnoga katehetskog ureda.

3. TKO MOŽE PREDAVATI VJERONAUKE?

Nastavnici vjeronauka u školi mogu biti »kvalificirani vjeroučitelji koji su po sudu crkvene vlasti prikladni za to i koji zadovoljavaju odgovarajuće odredbe zakonodavstva Republike Hrvatske, pridržavajući se svih dužnosti i prava što iz toga proizlaze«.⁵ Prema navedenim odredbama, vjeronauk u osnovnim i srednjim školama mogu predavati diplomirani teolozi, odnos-

³ R. RAZUM (ur.), *Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi*. Zbornik radova sa znanstvenog simpozija »Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi«, Glas Koncila – Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2011.

⁴ Katehetski ured Splitsko-makarske nadbiskupije izdaje časopis *Sujedok*, a Ured Zagrebačke nadbiskupije za vjeronauk u školi časopis *Lada*.

⁵ Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture, u: N. PINTARIĆ (ur.), *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*, Hrvatska biskupska konferencija, Glas Koncila, Zagreb, 2001, čl. 3.

no vjeroučitelji s jednakovrijednom visokom teološkom stručnom spremom (VII/1), diplomirani katehete, odnosno vjeroučitelji s jednakovrijednom visokom stručnom spremom iz religijske pedagogije i katehetike (VII/1). Vjeroučitelj, kao i svi drugi predmetni nastavnici, polaže stručni ili državni ispit.

Za predavanje vjeronaučne nastave vjeroučitelj mora imati ispravu o kanonskom mandatu (*missio canonica*) što je izdaje dijecezanski biskup. U praksi postoje tri razine mandata što ga vjeroučitelj može dobiti od biskupa pri zapošljavanju u školi: *trajni mandat*, *mandat na godinu dana* i *suglasnost*.⁶ Škola ugovor na neodređeno vrijeme može potpisati samo s onim vjeroučiteljima koji imaju trajni mandat.

4. IZOBRAZBA VJEROUČITELJA

4.1. Inicijalno obrazovanje

Riječ o profesionalnosti vjeroučitelja i njegovim kompetencijama nužno je povezana s identitetom učenika i njegovim potrebama koje se očituju na kulturnoj, egzistencijalnoj i religioznoj razini. S obzirom na složenije potrebe učenika i zahtjevnosti nastavničkog podučavanja, mogu se istaknuti sljedeće kompetencije vjeroučitelja: predmetne kompetencije, psihološko-pedagoške, metodičko-didaktičke, organizacijsko-komunikacijske i istraživačke. U inicijalnom studiju vjeroučitelj paralelno stječe teorijsku (teološku) izobrazbu i potrebna nastavna umijeća. Inicijalno obrazovanje vjeroučitelja ostvaruje se na visokim teološkim učilištima i traje pet godina.⁷ Studenti po završetku filozofsko-teološkog studija stječu akademski stupanj »magistar teologije«, a po završetku studija religijske (religiozne) pedagogije i katehetike stječu akademski stupanj »magistar religijske (religiozne) pedagogije i katehetike«.

Na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, koji od svih teoloških učilišta u Republici Hrvatskoj osposobljava najviše vjeroučitelja, u tijeku je obnova studijskih programa religijske pedagogije i katehetike. Ponajprije, u izradbi je studij religijske pedagogije i katehetike prema modelu 3+2 (preddiplomski i diplomski). Takvim se ustrojem studija zasad ne predviđa uvođenje različitih podspecijalizacija (usmjerenja) na diplomskoj razini, ali se otvara mogućnost za dijagonalnu i vertikalnu mobilnost studenata unutar Sveučilišta u Zagrebu. Istodobno, intenzivno se radi na stvaranju uvjeta za uvođenje dvopredmetnih studija. Naime, studijem religijske pedagogije i katehetike magistri te struke u školama mogu predavati samo katolički vjeronauk. Uvođenjem dvopredmetnog studija studentu se omogućuje stjecanje dviju struka, tj. stjecanje mogućnosti da u školi primjerice predaje dva predmeta. Studenti će tako moći studij religijske pedagogije i katehetike upisati i studirati kao jednopredmetni i kao dvopredmetni studij.

4.2. Trajna formacija vjeroučitelja

Kako bi se nastavnik vjeronaučne nastave znao nositi s izazovima svih promjena koje se događaju u društvu, osobito na pod-

⁶ Takva je praksa u Zagrebačkoj nadbiskupiji.

⁷ Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (KBF u Zagrebu) i njegovi područni studiji – Teologija u Rijeci, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu (KBF u Splitu), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Osijeku (KBF u Đakovu) te Visoka teološko-katehetska škola u Zadru. Na KBF-u u Đakovu postoji jedan studijski smjer za osposobljavanje vjeroučitelja – integrirani filozofsko-teološki studij u trajanju od 5 godina (0+5). Na KBF u Splitu postoje dva studijska smjera: integrirani filozofsko-teološki (0+5) i teološko-katehetski (3+2) studij, a oba pripremaju buduće vjeroučitelje. KBF u Zagrebu ima također dva studijska smjera za osposobljavanje vjeroučitelja: filozofsko-teološki (0+5) i studij religijske (religiozne) pedagogije i katehetike (0+5).

ručju odgoja i obrazovanja, potrebna mu je trajna formacija. Potreba za cjeloživotnim obrazovanjem proizlazi iz složenosti gradiva koje predaje i složenosti suvremene kulture koja oblikuje (vjero)učenike. O stručnom usavršavanju nastavnika vjeronaučne nastave brinu se Crkva i država. Stručno usavršavanje vjeroučitelja je redovna praksa i obaveza. Sadržajno obuhvaća teološko-duhovno, psihološko, pedagoško i didaktičko područje te razvijanje komunikacijskih i organizacijskih sposobnosti. Osim katehetskih škola na nacionalnoj razini, odgovorne institucije Crkve i države organiziraju stručne seminare i radionice za različite interesne skupine. *Agencija za odgoj i obrazovanje* koordinira stručno usavršavanje vjeroučitelja u okviru županijskih vijeća, u kojima mogu kontinuirano osvježavati svoj profesionalni rad, uočavati zahtjeve i potrebe na koje nailaze u radu, osvježavati kvalitetu podučavanja uzimajući u obzir svakoga učenika. Osim na kvalitetu podučavanja naglasak se stavlja na razvijanje suradnje učitelja i učenika te učenika međusobno. Teme stručnog usavršavanja na svim razinama predlaže nadležna državna institucija u suradnji s Nacionalnim katehetskim uredom HBK i biskupijskim katehetskim uredima. Birane teme odgovor su na potrebe nastavnika vjeronauka koje spomenute institucije dobivaju putem redovitog praćenja i vrednovanja. U planiranju trajne formacije vodi se briga o implementiranju novijih spoznaja i dostignuća iz područja teologije, pedagogije, katehetike, didaktike, metodike, psihologije, antropologije i drugih humanističkih znanosti.⁸

5. VREDNOVANJE INICIJALNOG OBRAZOVANJA I TRAJNE FORMACIJE OD STRANE SAMIH VJEROUČITELJA

U Zagrebačkoj nadbiskupiji provedeno je opsežno istraživanje⁹ u kojem se uz ostalo istražilo kako vjeroučitelji/ce ocjenjuju razinu i kvalitetu inicijalnog obrazovanja na temelju vlastitog vjeroučiteljskog iskustva, potreba učenika i samog predmeta. Htjelo se provjeriti koliko stečene kompetencije iz različitih disciplina odgovaraju stvarnim potrebama vjeronaučne nastave. Pitanja su zadirala u teološko-filozofske sadržaje, metodičko-didaktičke, pedagoške, pastoralno-katehetske, komunikacijske, medijske i socijalne kompetencije te duhovnost kao važnu dimenziju vjeroučiteljeva identiteta. Cilj istraživanja o stručnom usavršavanju bio je ispitati mišljenja vjeroučitelja/ica o kvaliteti sadržaja stručnog usavršavanja, načinima vođenja, osobnoj uključenosti, profesionalnom i osobnom unapređenju i mogućnosti primjene naučenoga u nastavi. Rezultati istraživanja prikazani su u sljedećim tablicama.

Interpretacija dobivenih rezultata pokazala je da vjeroučitelji veoma dobrim ocjenjuju vlastito inicijalno obrazovanje, ali da ukazuju i na određene manjkavosti, osobito u područjima animiranja i korištenja medija u nastavi.¹⁰ Vjeroučitelji u Republici Hrvatskoj imaju redovitu i kvalitetnu trajnu formaciju za koju su odgovorni Crkva i država. Iz dobivenih podataka može se zaključiti da su vjeroučitelji općenito zadovoljni trajnom formacijom bez obzira na kojoj je ona razini i u čijoj organizaciji.

⁸ O izobrazbi vjeroučitelja i njihovoj trajnoj formaciji vidi više u: V. B. MANDARIĆ – A. HOBLAJ – R. RAZUM, *Vjeronauk – izazov Crkvi i školi*, Glas Koncila, Zagreb, 2011, str. 133–146.

⁹ V. B. MANDARIĆ – A. HOBLAJ – R. RAZUM, *Vjeronauk – izazov Crkvi i školi*, Glas Koncila, Zagreb, 2011.

¹⁰ Više o tome: V. B. MANDARIĆ – A. HOBLAJ – R. RAZUM, *Vjeronauk – izazov Crkvi i školi*, Glas Koncila, Zagreb, 2011, str. 108–109.

Tablica 1: <i>Usvojene kompetencije tijekom inicijalnog obrazovanja</i>	uopće se ne slažem	ne slažem se	nisam siguran	slažem se	potpuno se slažem
filozofsko-teološki sadržaji	,9	1,9	2,8	44,4	50,0
metodičko-didaktičke kompetencije	,9	8,3	13,0	54,6	22,2
pedagoška znanja i umijeća	,0	9,3	19,4	51,9	18,5
duhovno iskustvo	1,9	5,6	12,0	50,9	27,8
pastoralno-katehetske kompetencije	,9	2,8	21,3	54,6	19,4
komunikacijske sposobnosti	,9	5,6	10,2	52,8	30,6
vještina služenja suvremenim medijima i nastavnim pomagalicama	10,2	16,7	24,1	40,7	8,3
animacijske sposobnosti	3,7	15,7	23,1	46,3	11,1
sposobnosti za suradnju i kooperativnost	,0	6,5	13,9	53,7	25,9

Tablica 2: <i>Ocjena stručnog usavršavanja</i>	uopće se ne slažem	ne slažem se	nisam siguran	slažem se	potpuno se slažem
omogućuje mi napredovanje na profesionalnoj i duhovnoj razini	3,7	2,8	17,6	49,1	26,9
održava se redovito i kvalitetno	3,7	2,8	18,5	46,3	28,7
u skladu je s potrebama vjeroučiteljske struke	4,6	3,7	26,9	39,8	24,1
odgovara svim skupinama vjeroučitelja (apsolventima, pripravnicima, onima s dugim iskustvom)	5,6	10,2	35,2	39,8	9,3
Crkva dovoljno ulaže u stručno usavršavanje vjeroučitelja	3,7	10,2	25,9	42,6	17,6
vjeroučitelj treba više ulagati u osobno usavršavanje	1,9	,9	5,6	49,1	42,6
vjeroučitelj bi trebao vlastitim idejama i prijedlozima sudjelovati u pripremi stručnih seminara	/	2,8	7,4	56,5	33,3
vrlo je važno da vjeroučitelji sudjeluju u evaluaciji kvalitete stručnog usavršavanja	/	/	5,6	46,3	48,1

Da bi vjeroučitelji mogli uspješno odgovoriti zahtjevnosti vjeroučiteljskog rada, potrebno ih je trajno osnaživati i sus-

tavno raditi na podizanju kvalitete kako inicijalnog obrazovanja tako i trajne formacije.